

УДК 378.147:004.77

Оксана ВОЛШ,
orcid.org/0000-0003-0935-8677
кандидат історичних наук,
магістрант University College London
(Лондон, Велика Британія) stjarna1982@gmail.com

МІСЦЕ ОНЛАЙН-ОСВІТИ В СИСТЕМІ ГУМАНІТАРНОЇ ПІДГОТОВКИ СТУДЕНТІВ ВИЩИХ ТЕХНІЧНИХ НАВЧАЛЬНИХ ЗАКЛАДІВ

У статті запропоновано новий погляд на роль, яку відіграє гуманітарне знання в розвитку універсальних компетенцій майбутнього фахівця в умовах сучасного освітнього процесу. Узагальнено підходи до оптимізації викладання гуманітарних дисциплін за допомогою різноманітних форм онлайн-навчання. На прикладі курсу «Історія та культура України» для студентів технічних спеціальностей Національного авіаційного університету (м. Київ) продемонстровано конкретні способи, форми та інструменти поєднання онлайн- та аудиторної роботи для ефективного розвитку критичного та креативного мислення, комунікативних навичок, групової та самостійної роботи студентів.

Ключові слова: освіта, гуманітарні науки, вищі навчальні заклади, інноваційна освіта, онлайн-технології, онлайн-освіта.

Oksana WALSH,
orcid.org/0000-0003-0935-8677
Candidate of Historical Sciences,
Master's Degree Student, University College London
(London, United Kingdom) stjarna1982@gmail.com

THE ROLE OF ONLINE EDUCATION IN TEACHING HUMANITIES SUBJECTS TO STUDENTS AT TECHNICAL HIGHER EDUCATIONAL INSTITUTIONS

The rapid growth of technology, digitalisation and new media formats has created a challenge for the Ukrainian higher education system: opening new frontiers for knowledge transfer but highlighting the drawbacks and limitations of online learning. In order to meet the needs of today's millennial generation one has to explore new models of teaching focused on a personal-oriented approach and socio-experiential learning. In this context, the aims of humanitarian education for technical specialist are shifting from the building of students' academic knowledge to development of their soft skills i.e. critical thinking, communication and project group work to prepare them for work and lifelong learning in a dynamic and changing world. A thoughtful introduction of online learning elements into the traditional university classroom can help to not only improve the students' experience during their self-study, but also can help to develop their wider skills and capacities, such as digital literacy, data analysis, and master new tools for distant group co-operation. This article briefly reviews current on-line education formats applied by Ukrainian higher institutions and presents an example of the ICT upgrade of the course in History and Culture of Ukraine for students of technical specialities at National aviation university, Kyiv. Specifically, the author explores the use of multimedia content (documentaries, interviews, film fragments), visual materials (political cartoons, infographics) and social networks for fostering more productive discussions with a class. It also considers the reasons why these tools should be used, how they can be best combined with traditional teaching and learning tools, as well as describing the potential benefits of technical upgrades for educators and. It presents a number of technical platforms available for distant group project work and some ideas for multimedia student projects in history and culture of Ukraine. The article demonstrates how easily a mobile, technical or online elements can be added to humanitarian courses.

Key words: education, humanities, higher educational institutions, innovative education, online technologies, online education.

Постановка проблеми. Бурхливий розвиток інформаційних технологій та нові вимоги до професійної компетентності майбутніх фахівців зумовлюють необхідність перегляду та осучаснення академічної підготовки студентів та внесення відповідних змін у методи і форми навчання. Такі новітні явища, як візуалізація інформації, технології віртуальної реальності, «хмарні» сер-

віси, штучний інтелект, «великі дані», радикально і стрімко трансформують вид і структуру освіти. Водночас видозмінюється і освітня поведінка сучасного студента: їй притаманна розсіяна увага, відсутність вільного часу та звичка споживати інформаційний контент маленькими «порціями», яку прищеплюють соціальні мережі. Наведені вище перетворення є плідним ґрунтом для нових

явищ в освітніх технологіях, елементи яких можна з успіхом застосовувати та адаптувати до освітніх потреб студентів. У цьому контексті варто звернути увагу на різні форми онлайн-освіти та практичний досвід їхнього впровадження у викладання гуманітарних дисциплін у ВНЗ.

Аналіз досліджень. Вивчення форм, методів, інструментів онлайн-освіти є актуальним предметом досліджень як зарубіжних (Дж. Берзін, К. Бонк, С. Вонг, К. Кім, К. Фішер, Л. Харасім, та ін.), так і вітчизняних дослідників та практиків (В. Биков, М. Жалдак, С. Раков, С. Семеріков, Я. Сікора, О. Співаковський, О. Спірін, Ю. Триус). Проте вітчизняний науковий дискурс значною мірою висвітлює особливості впровадження та функціонування онлайн-навчання для студентів технічних та лінгвістичних спеціальностей (А. Аврамчук, О. Арсірій, Н. Болюбаш, О. Буйницька, Т. Вакалюк, І. Войтович, В. Глуценко, С. Литвинова, П. Микитенко П., І. Малицька, В. Олексюк, В. Сергієнко, О. Щербина), в той час як перспективи впровадження змішаного та дистанційного навчання для студентів гуманітарних спеціальностей вивчені недостатньо.

Мета статті – проаналізувати існуючі форми онлайн-освіти та продемонструвати шляхи оптимізації навчання за допомогою інтенсивного застосування інформаційно-комунікаційних технологій (ІКТ) на прикладі викладання курсу з історії та культури України для студентів технічних спеціальностей Національного авіаційного університету, м. Київ.

Виклад основного матеріалу. Відповідаючи на нові суспільні виклики, сучасна вища школа сьогодні має готувати фахівця-інтелектуала, який володіє комунікаційними, кооперативним навичками, креативністю та критичним мисленням, які створюють надійний фундамент і забезпечують достатню гнучкість в оволодінні ним майбутньою професією, що визначено в багатьох нормативних документах України в галузі освіти, зокрема в Законах України «Про Концепцію Національної програми інформатизації», «Про Національну програму інформатизації», Наказі Міністерства освіти і науки, молоді та спорту України від 01.04.2011 № 302 «Про заходи щодо впровадження електронного навчального контенту».

У цьому контексті гуманітарна підготовка студентів вищих технічних навчальних закладів набуває особливого значення і має свою специфіку. Остання зумовлена, насамперед, суттєвими обмеженнями у часі та відповідно – в глибині засвоєння матеріалу студентами. За таких умов дещо зміщуються акценти і в цілях навчання:

перевага надається не досконалому академічному «зануренню» студентів у предмет, а радше створенню умов для формування затребуваних у сучасному суспільстві метанавичок, таких як критичне та креативне мислення, навички спілкування, відстоювання власної думки, прийняття рішень, а також здійснення групової та проектної роботи. Отже, в рамках гуманітарного циклу йдеться, насамперед, про стимулювання в студента зацікавленості в академічному знанні, про прищеплення уміння вчитися, створення ґрунту для формування широкого кругозору та інтелектуальної мобільності, а також усвідомлення того, яким чином можна перенести отримані навички на інші сфери навчання, роботи чи життя.

Спираючись на власний педагогічний досвід, можна стверджувати, що студенти технічних ВНЗ складніше за гуманітаріїв висловлюються усно та письмово: формулюють вдумливі запитання, аргументовано критикують, дебатують, тощо. Це пояснюється тим, що технічні дисципліни часто обмежують студентів розв'язанням завдань, виконанням лабораторних робіт та написанням рефератів, під час виконання яких вони фактично не практикують комунікативні навички. У цьому контексті гуманітарні предмети мають стати своєрідним «антидотом» такого комунікаційного дисбалансу. Саме на заняттях з історії, філософії, мови, культури студенти мають практикувати та відточувати майстерність ораторського мистецтва, створювати ефективні презентації та візуалізації, вести конструктивний діалог та дискутувати. Гуманітарна тематика також відкриває значні можливості для проектно-групової роботи, яка вчить взаємодіяти, розподіляти завдання, керувати своїм часом.

Для вирішення окреслених завдань сучасного освітнього процесу застаріла та де в чому авторитарна класична модель навчання, в центрі якої був викладач, що акумулював та транслював знання студентам, має трансформуватися в особистісно-орієнтовану педагогіку розвитку, що ставить студента та його потреби у центр освітнього процесу. Викладач при цьому виступає радше організатором та фасилітатором різних видів навчальної діяльності студентів: встановлює цілі навчання, зацікавлює та залучає учасників до навчального процесу, створює сприятливу атмосферу для вирішення освітніх завдань, дає можливість кожному відчути свою інтелектуальну спроможність та значущість.

Здійсненню таких змін сприяє впровадження онлайн-освіти, яка відкриває якісно нові можливості для інтенсифікації навчання. За визначенням

ЮНЕСКО онлайн-освіта (e-learning) – це навчання за допомогою ІКТ (UNESCO, 2018). Якщо в зарубіжному науковому дискурсі e-learning є усталеним та уніфікованим терміном, то у вітчизняній науковій літературі паралельно використовуються декілька термінів для позначення цього явища: електронна освіта, онлайн-освіта, інтернет-освіта, дистанційна освіта, мережева освіта, віртуальна освіта, освіта за допомогою ІКТ тощо. Більшість вітчизняних дослідників називають онлайн-освіту «електронною», або «дистанційною», застосовуючи обидва поняття як синоніми, що не є цілком виправданим, оскільки електронна освіта є різновидом, або радше новим поколінням дистанційної освіти, і пов'язана з розвитком інтернет-технологій (Сергеев, 2012: 7).

Вперше в професійне середовище термін e-learning було запроваджено в жовтні 1999 р. на семінарі CBT Systems у м. Лос-Анджелес, США. Згодом нова хвиля наукового інтересу серед дослідників і педагогів щодо застосування онлайн-освіти та соціальних медіа в якості інструментів педагогіки здійнялася в 2010-х рр. і була пов'язана з бурхливим розвитком масових відкритих онлайн-курсів. Викладачі поступово експериментували з навчальним контентом, інтегруючи такі інструменти, як блоги, вікі, соціальні мережі в створенні завдань для самостійної, індивідуальної та групової роботи (McLoughlin et. al., 2011; Старостина, 2016). Згодом це призвело до розвитку різних форм онлайн-освіти в залежності від інтенсивності використання ІКТ у навчальному процесі та відсотку дистанційного та аудиторного навчання в опрацюванні дисципліни. Для зручності в рамках цієї статті ми умовно поділяємо форми онлайн-освіти на дистанційну онлайн-освіту, змішане навчання та освіту з інтенсивним застосуванням ІКТ.

Дистанційна онлайн-освіта об'єднує інтенсивне використання широкого спектру ІКТ з особливим акцентом на навчанні через інтернет. Вона передбачає здійснення всієї навчальної діяльності освітніх закладів, зокрема викладання як окремих курсів, так і комплексних бакалаврських та магістерських програм, через онлайн-інструменти. Для організації процесу навчання в такому випадку використовуються системи управління навчанням (англ. Learning Management System, або LMS), які містять не лише різноманітні навчальні матеріали курсу, але й можливості обміну миттєвими повідомленнями, форуму, створення коментарів та інтегровані із соціальними мережами та «хмарними» сервісами Google. На практиці ВНЗ можуть створювати власні LMS-платформи або викорис-

товувати вже розроблені, найбільш популярними з яких є Moodle, Sakai, Edx, Coursesites, ATutor, NEO, Edmodo. Така форма онлайн освіти більше поширена закордоном, де накопичено достатній досвід організації дистанційної освіти за допомогою Інтернет та це питання урегульовано на законодавчому рівні (Горобець та ін., 2016: 87).

З іншого боку, дистанційна онлайн-освіта також представлена популярними масовими відкритими онлайн-курсами, найвідомішими з яких є англomовні Coursera, Future Learn та EdX. Серед подібних вітчизняних платформ корисними для гуманітаріїв є курси «Історія України. Зародження української нації» на порталі EdEra; курс із культурології та новітньої історії України на платформі Prometheus; онлайн-лекції гуманітарного циклу російськомовного порталу «Постнаука», що охоплюють історію, культурологію, філологію, фольклористику, філософію та літературу; російськомовний проект Arzamas, в основу якого покладено так звані «гуманітарні серіали» – серії коротких лекцій, об'єднаних спільною тематикою. Зазвичай такі курси вирізняються не лише змістом, але й ретельно підібраним додатковим матеріалом: статтями, фотографіями, уривками з фільмів та кінохроніки, інтерв'ю та візуалізаціями. Засвоєння матеріалу студентом передбачає його самостійну роботу над практичними завданнями до отриманої мультимедійної теоретичної інформації.

Іншою формою онлайн освіти є так зване «змішане навчання» (англ. blended learning) – гібридна методика, що дозволяє поєднати та взаємодоповнити переваги онлайн, традиційного «живого» навчання та самостійної роботи студента. У зарубіжній та вітчизняній педагогіці змішане навчання також називають інтегрованим, комбінованим та гібридним (див. Бугайчук, 2016; Коротун, 2016; Кухаренко та ін., 2016; Логінова, 2015). Така форма онлайн-освіти передбачає інтеграцію аудиторної та дистанційної навчальної діяльності на основі технологій традиційного, електронного, комп'ютерно опосередкованого та мобільного навчання, що уможливорює гнучкість часу, місця, темпу та способу вивчення матеріалу студентом. Відповідно до Консорціума Слоана (Sloan Consortium) відсотковий зміст ІКТ у навчальному процесі, що відбувається в рамках змішаного навчання, має складати від 30 до 79% (Allen et. al., 2007).

За такого підходу провідна роль надається самостійній підготовці студентів із застосуванням різноманітних електронних ресурсів, у той час як аудиторні години використовуються для формування необхідних компетенцій, а не

на відтворення матеріалу або перевірки самостійної роботи чи домашнього завдання. У більшості випадків студенти працюють із LMS-системою, отримуючи інструкції до теоретичних та практичних завдань, які вони опрацьовують онлайн, а на заняттях відбувається відпрацювання і закріплення здобутих навичок за допомогою інтерактивних методів: активного обговорення, застосування ігор, спільного пошуку рішень на проблемні питання тощо. В Україні найбільшого застосування набула LMS-система Moodle (англ. Modular Object-Oriented Dynamic Learning Environment – модульне об'єктно-орієнтоване середовище дистанційного навчання), успішний досвід використання якої для розвитку компетенцій різноманітних спеціальностей розглянуто такими авторами, як А. Аврамчук, Н. Болюбаш, О. Мосіюк, Ю. Мінгальова, Н. Морзе.

Третя форма онлайн-освіти – освіта з інтенсивним застосуванням ІКТ, де в чому подібна до змішаної освіти, але яка має і свої відмінності від неї. В. Фандей проводить лінію розподілу між цими формами онлайн-освіти, застосовуючи такі критерії, як відсотковий зміст ІКТ, їхні функції та роль педагога в навчальному процесі (Фандей, 2011: 117). В освіті з інтенсивним використанням ІКТ частка застосування онлайн-інструментів варіюється в рамках третини від загального часу навчальної роботи зі студентами, та робота студента з LMS-платформою не обов'язкова.

Сучасне застосування ІКТ виходить за рамки демонстрації презентації з флеш-карти і полягає у використанні сучасних онлайн-сервісів, навчальних платформ, систем дистанційного спілкування, хмарних сервісів для зберігання та поширення інформації, створенні навчально-розвиваючих проектів для трансформації освітнього процесу та реалізації навчальних завдань. Це дозволяє розкрити потаємні резерви освітнього процесу, актуалізувати та інтегрувати взаємодію викладача та студентів, сформувані та розвинути стратегії самостійної та групової роботи. Так, наприклад, делегування викладачем процесу передання нової інформації онлайн-засобам дозволяє вивільнити його час для різних форматів інтерактивної аудиторної роботи: спілкування зі студентами, групової та проектною взаємодії чи гейміфікації. Також використання мультимедійних технологій дозволяє актуалізувати аудіо-, візуальне та кінетичне засвоєння інформації студентами. Під час таких технічно удосконалених аудиторних занять створюється єдиний навчальний простір, завдяки елементам змагання активізується групова динаміка, яка позитивно впливає на темпи навчання і розви-

ває когнітивні та емоційні здібності, а також зміцнює комунікаційну, соціальну та інформаційну компетенції студентів.

В якості ілюстрації осучаснення формату викладання гуманітарної дисципліни у ВНЗ автор пропонує приклад оптимізації курсу «Історія та культура України» для студентів технічних спеціальностей в Національному авіаційному університеті м. Києва. Навчальний курс було модифіковано, беручи за основу ідею активного навчання та інтенсивнішого застосовування онлайн-інструментів та платформ у його викладанні.

Незважаючи на тривалу історію використання активних та інтерактивних методів в освіті, нового дихання та масового застосування, активне навчання набуло порівняно нещодавно, що пов'язано з диверсифікацією ринку освітніх послуг та запровадженням альтернативних практик навчання для молодшої школи, бізнес-освіти та освіти дорослих. Застосування ІКТ у такому підході дозволяє значно розширити його можливості, зробити процес навчання більш комфортним, ефективним та цікавим для студента.

За своїми методологічними принципами оновлений підхід до викладання дисципліни «Історія та культура України» увібрав у себе, насамперед, елементи моделі «перевернутий клас». Така методика ефективно інтегрується в традиційні форми навчання та дозволяє студентам, вивчаючи теоретичний матеріал самостійно, обирати слушний час та власну швидкість його засвоєння, за необхідності повторно звертатися до найскладніших фрагментів.

Першим кроком до запровадження елементів онлайн-освіти на заняттях з курсу було надання нового змісту використанню ІКТ під час практичних занять. У цьому сенсі опрацювання матеріалу за допомогою ІКТ було частково перенесено з аудиторної на самостійну роботу студента. Доступний для перегляду онлайн-контент курсу зумовлювався специфікою тієї чи іншої теми та наявністю придатних до використання мультимедійних інтернет-ресурсів.

Спираючись на висновки досліджень щодо підвищення ефективності засвоєння знань за допомогою аналізу візуальних джерел (Kay, 2012; Rackaway, 2012; Thomsen et. al., 2014), автори курсу суттєво урізноманітнили навчальні матеріали. Окрім прочитання підручника чи академічних статей за електронними посиланнями, студентам пропонувалося опрацювати мультимедійні джерела: політичні карикатури, історичні фотографії, інфографіку, або переглянути відео тривалістю до 6-9 хвилин, що висвітлювали питання або групу

питань семінарського заняття з позицій історичної та культурологічної науки. Робота зі змістовим наповненням ілюстрацій та відео сприяла урізноманітненню навчального досвіду студентів та створювала спільний ґрунт для проведення аргументованої дискусії під час заняття. До початку роботи з візуальними джерелами студент отримував інструкцію зі схемами аналізу того чи іншого джерела та питаннями до них, які обговорюватимуться на практичному занятті, що давало змогу працювати з матеріалом більш вдумливо, звертати увагу на деталі та контекст побаченого. Так, для самостійної роботи студентам пропонувалося проаналізувати інфографіку українських газет «День» та журналу «Кореспондент», політичні карикатури британських газет XIX століття, архівні документальні світлини.

Під час відбору відеофрагментів автори курсу спиралися на методичний досвід застосування відеофільмів на заняттях з історії та культури України під час занять у 2015–2016 рр. (Бурлакова та ін., 2017). Так, зокрема, перевага надавалася документальним передачам з історії та культурології та фільмам, бліц-інтерв'ю з провідними істориками та культурологами.

Наступним завданням активного навчання було стимулювання студентів до обговорення окремих тем, термінів, понять, фактів, творів, постатей, подій, про які вони дізналися з онлайн- та офлайн-матеріалів, у рамках практичних занять для посилення їхніх комунікаційних компетенцій. Так, найоптимальнішими форматами активної роботи на практичному занятті, що проводиться в традиційній аудиторії, слід визначити такі: дебати, в яких можуть бути різні схеми; кейси, або описи випадків чи ситуацій – де важливо, як викладач ставить завдання; і експерименти, які передбачають залучення вже існуючого, наприклад, філософського мисленнєвого експерименту, який студенти з викладачем намагаються відтворити, або продумати і порівняти те, що в результаті цього вийшло.

Виходячи з досвіду проведення практичних занять з історії та культури для студентів технічних спеціальностей в НАУ, найбільш ефективним форматом у випадку вірної модерації є дебати. Важливим елементом такого підходу є групова взаємодія, оскільки студент, незважаючи на володіння фактажем чи контентом теми має завдання не відтворити його, а переконати інших. Це вимагає від нього обрати найбільш виграшний спосіб презентації ідеї, розробити тактику переконання, усвідомити, які можуть бути компроміси. Після неодноразового опрацювання своєї ідеї через презентацію, формулювання питань та аргументів,

реагування на критику, студент отримує більше можливостей об'ємного погляду на неї. Коли він продумає за і проти, то може згодом прослідкувати, як змінилося його ставлення до конкретної позиції, відчувати себе більш урівноваженим та толерантним. Одним із прикладів ідеї для дебатів з історії та культури є питання про культурницьку політику Австро-Угорської та Російської імперій. Незважаючи на відносну простоту в організації, дебати суттєво допомагають здійснити розмітку теми за допомогою структурування аргументів, озвучення критики, реакції на неї та підбиття підсумків. Дебати, таким чином, вчать їхніх учасників самостійно міркувати, розвивати аргументацію, формувати та відстоювати власну думку, а не орієнтуватися на швидкоплинні авторитети, яких можна знайти в достатній кількості в сучасному інформаційному просторі.

На нашу думку, досвід та знання ефективніше здобуваються спільними зусиллями. Тому для вироблення навичок комунікації, кооперації та прийняття рішень авторами курсу застосовувалася інтерактивна проектно-групова робота: створення презентацій, галерей фотопортретів, віртуальних турів, репортажів, відео, інфографіки, плакатів, сценаріїв тощо. В основі такого освітнього формату покладено розуміння того, що трансфер знань – не лише академічний, але й соціальний процес, в якому люди хочуть фізично взяти участь, відчувати «єдиний потік», а також отримати зворотній зв'язок від інших учасників навчання. Про це свідчить, зокрема, те, що більшість студентів засвоює інформацію набагато краще, коли проживають її з одногрупниками, наприклад, під час гри. Деяким із них також важливо відчувати свою безпосередню причетність до народження нового знання або ідеї, а не просто запам'ятовувати і відтворювати догми. Така організація роботи на практичному занятті дозволяє продемонструвати студентові переваги групової роботи та дати поштовх для її подальшого використання в інших навчальних дисциплінах, наприклад, практикувати створення навчальних груп для спільного інтерактивного вивчення складної теми чи предмету.

Застосування ІКТ у цьому виді роботи в основному передбачає опанування студентами «хмарних» технологій, інструментів спільної роботи Google та Microsoft, а також використання соціальних мереж для презентації своїх напрацювань, їхнього обговорення, знаходження однодумців, «просування» власного інтелектуального продукту та забезпечення інтерактивності у формі голосування чи опитування. Так, для плану-

вання могли використовуватися онлайн-календарі та планувальники завдань, під час виконання завдань створювалися та редагувалися в Google docs спільні документи, які згодом зберігалися в хмарних сховищах Google drive. Для комунікації в процесі роботи застосовувалися поштовий сервіс, сервіси миттєвих повідомлень, а також можливість працювати в групі. Проте використання ІКТ у груповій роботі можна вдосконалити, застосовуючи Google Classroom та Microsoft SharePoint – портальні рішення, які дають можливість створити інтегроване е-середовище на основі хмарних сервісів та інструментів.

Одним із вартих уваги напрямків проектно-групової роботи для студентів є створення інфографіки, або візуалізації певної інформації з теми за допомогою онлайн-технологій. Такий вибір зумовлювався тим, що візуальні образи мають самодостатню інформаційну цінність, а процес їхнього створення сприяє активному засвоєнню складного теоретичного матеріалу, водночас розвиваючи навички креативного мислення та дизайну (Matrix et. al., 2014). Вперше інфографіку в якості навчального матеріалу використав її основний теоретик та популяризатор Е. Тафті. На прикладах складних візуалізацій він намагався навчити майбутніх журналістів аналізувати та порівнювати різні типи даних (Бурлакова та ін., 2015). Сьогодні інфографіка проникла в багато сфер: географію, журналістику, рекламу, бізнес, статистику, тощо. Тому групова робота над проектом візуалізації допомагає студентам опанувати основи роботи з даними: категорійними, порядковими, чисельними, реляційними, просторовими, порівнювати та аналізувати. Найбільш доречними для застосування в рамках курсу історії та культури України, окрім порівняння даних, названих вище, є створення таких видів інфографіки, як таймлайни, що являють собою візуалізацію хронології подій, та портретної інфографіки, що поєднує біографічні дані та здобутки історичних постатей та діячів культури. Кожна група отримувала завдання зі створення інфографіки, яке передбачало дослідження теми з виокремлення відповідних даних; збір та аналіз інформації; пошук візуального ряду; створення ескізу інфографіки, його редагування та дизайн за допомогою онлайн-редакторів, тестування та представлення інфографіки. Окрім розподілу обов'язків усередині групи відповідно до етапів створення інфографіки, студенти паралельно опановували безкоштовні програмні засоби для візуалізації, такі як редактор Pictochart.com, який містив шаблони для створення інфографіки, а також можливості

для графічних презентацій. Створені різні види візуалізації, мулборди, колажі де в чому мали також компенсувати обмеження запровадження методики «Стіни, які говорять» у класичних аудиторіях університету.

Творчі групові завдання автори курсу намагалися поєднати з елементами гри та сучасними ІКТ, зокрема зі створення студентами власного фото-, аудіо-, відео контенту. Такий підхід зумовлений однією із центральних ідей цифрової чи медіаграмотності, відповідно до якої студенти мають стати творцями і критиками, а не лише споживачами засобів масової інформації. Так, під час опрацювання теми культури ХІХ століття групам пропонувалося розробити одна для іншої сценарій екскурсії по м. Києву того часу у формі квеста з відповідної тематики, наприклад «Жіноча освіта» або «Шляхами благодійників». Інша група, проходячи зупинки квесту, повинна була відмітити на інтерактивній мапі їхнє місцезнаходження та зняти і опублікувати влог у соціальних мережах про хід виконання завдання. Іншими схожими завданнями були творчі проекти про створення цифрової історії однієї будівлі міста, обраної студентами, а також віртуальних турів музеями та фото-, відео репортажів на історико-культурну тематику.

Ведучи мову про інтенсивне запровадження ІКТ в освітній процес, потрібно наголосити на доречності залучення того чи іншого формату в межах практичного заняття, групової чи індивідуальної роботи. На нашу думку, використання ІКТ не повинно зумовлюватися даниною моді і бути «технологією заради технології», його завдання – оптимізувати досягнення дидактичних цілей і завдань курсу, враховуючи рівень професійної підготовки викладача і студентів та доступність та вартість технологій.

Висновки. Гуманітарні курси в технічних вищих навчальних закладах покликані не лише збагачувати академічні знання студентів, але й крок за кроком формувати навички критичного мислення та творчі здібності, від яких залежить здатність випускників ефективно адаптуватися до змін у майбутньому.

З огляду на досвід запровадження різноманітних способів інтегрування ІКТ в індивідуальний та колективний навчальний досвід у рамках курсу «Історія та культура України» для технічних спеціальностей НАУ можна стверджувати, що забезпечення онлайн-комунікації та групової проектно-групової роботи сприяли більш ефективному відпрацюванню навичок організації та розподілу завдань та часу, проектного менеджменту,

допомогли студентам «вийти із зони комфорту» власної цифрової грамотності та опанувати нові технічні засоби та онлайн інструменти. Цільове та вдумливе використання технологічних засобів в освітньому процесі дозволило забезпечити синергію творчого підходу та наукових методів пізнання, суттєво розширило межі і урізноманітніло процес навчання, зробило передання знань за допомогою мультимедійних технологій більш захопливим; допомогло налагодити ефективну командну роботу в онлайн та офлайн просторах; стимулювало розвиток креативного та критич-

ного мислення і практику самостійних міркувань з теми, навчило презентувати ідеї, вести конструктивну дискусію та неагресивну критику опонентів сучасними способами.

Таким чином, успішність застосування тієї чи іншої форми онлайн-освіти залежить від майстерності їхнього використання педагогом для вирішення навчальних цілей та завдань курсу, від знаходження ним оптимального балансу між онлайн- та традиційними формами навчання, що дозволяє створити унікальний навчальний досвід студента, який відповідає вимогам часу.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Бугайчук К. Змішане навчання: теоретичний аналіз і стратегія впровадження в освітній процес вищих навчальних закладів // Інформаційні технології і засоби навчання. 2016. Том 54. № 4. С. 1–18.
2. Бурлакова І.В., Швед О.В. Внесок Едварда Тафті в розвиток візуальної комунікації. *Science and Education a New Dimension. Humanities and Social Sciences III* (11), Is. 67, 2015. P. 55–60.
3. Горобець О., Горобець С. Перспективи використання інформаційно-комунікаційних технологій у дистанційному та змішаному навчанні студентів гуманітарних спеціальностей // Нові технології навчання. 2016. Вип. 89(2). С. 87.
4. Історія та культура України: методичні рекомендації для самостійної роботи студентів усіх галузей знань і спеціальностей / уклад.: І. В. Бурлакова, Н.О. Сенчило, О.В. Волш. К.: НАУ, 2017. 56 с.
5. Коротун О. Методологічні засади змішаного навчання в умовах вищої освіти // Інформаційні технології в освіті. 2016. Вип. 3(28). С. 117–129.
6. Логинова А. Смешанное обучение: преимущества, ограничения и опасения. *Молодой ученый*. 2015. № 7. С. 809–811.
7. Сергеев А. Введение в электронное обучение: монография; ВлГУ. Владимир: Изд-во ВлГУ, 2012. 182 с.
8. Старостина Ю. Вики-проект как эффективная форма организации самостоятельной работы студентов. *Филологические науки. Вопросы теории и практики*. Тамбов: Грамота, 2016. № 4(3). С. 210–212.
9. Теорія та практика змішаного навчання: монографія / за ред. В. М. Кухаренка. Харків: «Міськдрук», НТУ «ХПІ», 2016. 284 с.
10. Фандей В. Смешанное обучение. Современное состояние и классификация моделей системного обучения. *Информатизация образования и науки*. 2011. № 4(12). С. 117–118.
11. Allen I.E., Seaman J., and Garrett R. Blending in: The extent and promise of blended education in the United States, 2007. 29 p. URL: http://www.sloanconsortium.org/publications/survey/pdf/Blending_In.pdf.
12. Kay R. Exploring the use of video podcasts in education: A comprehensive review of the literature. *Computers in Human Behavior*, 2012. № 28. Pp. 820-831.
13. Matrix S, Hodson J. Teaching with infographics: practicing new digital competencies and visual literacies. *J. Pedagogic Development*, 2014. № 4(2). URL: <https://journals.beds.ac.uk/ojs/index.php/jpd/article/view/283>.
14. McLoughlin C., Lee M. Pedagogy 2.0: Critical Challenges and Responses to Web 2.0 and Social Software in Tertiary Teaching. *Web 2.0-Based E-Learning: Applying Social Informatics for Tertiary Teaching*. IGI Global, 2011. pp. 43-69.
15. Rackaway C. Video killed the textbook star? Use of multimedia supplements to enhance student learning. *J. of Political Science Education*, 2012. № 8. Pp. 189-200.
16. Thomsen A., Bridgstock R., Willems C. (2014). “Teachers flipping out” beyond the online lecture: Maximising the educational potential of video. *J. of Learning Design*, 2014. № 7. Pp. 67-78.
17. URL: <https://unevoc.unesco.org/> (2018).

REFERENCES

1. Buhaichuk K. Zmishane navchannia: teoretychnyi analiz i stratehiia vprovadzhennia v osvittii protses vyshchikh navchalnykh zakladiv. [Blended learning: theoretical analysis and strategy of implementation in educational process of higher educational institutions]. *Information technologies and learning tools*, 2016, Vol. 54 (4), pp. 1-18 [in Ukrainian].
2. Burlakova I., Shved O. Vnesok Edvarda Tafti v rozvytok vizualnoi komunikatsii. [Edward Tufte's contribution into visual communication development]. *Science and Education a New Dimension. Humanities and Social Sciences*, 2015, Vol. III (11), Is. 67, pp. 55-60 [in Ukrainian].
3. Horobets O., Horobets S. Perspektyvy vykorystannia informatsiino-komunikatsiinykh tekhnolohii u dystantsiinomu ta zmishanomu navchanni studentiv humanitarnykh spetsialnostei. [Perspectives of ICT application in distance and bended learning of humanities' students]. *New technologies of education*, 2016, Vol. 89 (2), pp. 85-90 [in Ukrainian].
4. Istoriia ta kultura Ukrainy: metodychni rekomendatsii dlia samostiinoi roboty studentiv usikh haluzei znan i spetsialnostei [History and culture of Ukraine: swlf-study methodological recommendations fo students of all disciplines and specialities]. ed. by I. V. Burlakova, N. O. Senchylo, O. V. Walsh. Kyiv: NAU, 2017. 56 p. [in Ukrainian].

5. Korotun O. Metodolohichni zasady zmishanoho navchannia v umovakh vyshchoi osvity. [Methodological bases of blended learning in the higher education]. Information technologies in education, 2016, Vol. 3 (28). Pp. 117-129 [in Ukrainian].
6. Lohynova A. V. Smeshannoe obuchenye: preymushchestva, ohranycheniya y opaseniya. [Blended learning: assets, limitations and worries]. Young scientist, 2015. № 7. Pp. 809-811 [in Russian].
7. Serheev A. Vvedeniye v elektronnoye obuchenye : monohrafiya [An introduction to electronic learning : a monograph]. ed. by A. H. Serheev et. al. VIGU. Vladimir: VIGU Publishing, 2012. 182 p. [in Russian].
8. Starostyna Yu. Wiki-proekt kak efektyvnaia forma orhanyzatsyy samostoiatelnoi raboty studentov. [Wiki-project as an effective form of students' self-study organisation]. Pilology sciences. Theoretical and practical issues. Tambov: Gramota № 4 (3). pp. 210-212 [in Russian].
9. Teoriia ta praktyka zmishanoho navchannia : monohrafiia [Theory and practice of blended learning : a monograph]. ed by V.M. Kukharenko. Kharkiv: «Miskdruk», NTU «KhPI», 2016. 284 p. [in Ukrainian].
10. Fandei V. Smeshannoe obuchenye. Sovremennoe sostoianye y klassyfykatsiya modelei systemnoho obucheniya [Blended learning. Current state and models of system education classification]. IT-development of education and science, 2011. № 4 (12). Pp. 117-118.
11. Allen, I.E., Seaman, J., and Garrett, R. Blending in: The extent and promise of blended education in the United States, 2007. 29 p. URL: http://www.sloanconsortium.org/publications/survey/pdf/Blending_In.pdf
12. Kay R. Exploring the use of video podcasts in education: A comprehensive review of the literature. Computers in Human Behavior, 2012. № 28. Pp. 820-831.
13. Matrix S, Hodson J. Teaching with infographics: practicing new digital competencies and visual literacies. J. Pedagogic Development, 2014. № 4 (2). URL: <https://journals.beds.ac.uk/ojs/index.php/jpd/article/view/283>.
14. McLoughlin C., Lee M. Pedagogy 2.0: Critical Challenges and Responses to Web 2.0 and Social Software in Tertiary Teaching. Web 2.0-Based E-Learning: Applying Social Informatics for Tertiary Teaching. IGI Global, 2011. pp. 43-69.
15. Rackaway C. Video killed the textbook star? Use of multimedia supplements to enhance student learning. J. of Political Science Education, 2012. № 8. Pp. 189-200.
16. Thomsen A., Bridgstock R., Willems C. (2014). 'Teachers flipping out' beyond the online lecture: Maximising the educational potential of video. J. of Learning Design, 2014. № 7. Pp. 67-78.
17. <https://unevoc.unesco.org/> (2018).